

Julkisen ohjauksen kehittyminen elintarvikesektorilla

Elintarvikesektori on historiassa ollut julkisen ohjauksen kohteena ensin veronkannon kautta, sitten tuotantokiintiöiden ja säännöstelytalouden kautta, sektoria ohjasi vielä 25 vuotta sitten mekanistinen maataloustulojärjestelmä, joka määräsi tuonnit, viennit ja koko ketjun hinnat.

EU-jäsenyyden myötä tukien merkitys korvauksen yhteiskunnallisista palveluksista on saanut näkyvät muotonsa, vaikka kaikki aikaisemmatkin tuki- ja säätelyjärjestelmät ovat kytkeytyneet tavalla tai toisella yhteiskunnallisiin palveluksiin. Aineettomien palvelusten merkitys tukien edellytyksenä ja tavoitteena on edelleen selvästikin kasvamassa. Toisaalta viime vuosien tapahtumat eivät ole etäännyttäneet meitä itse ruuan tuotannon merkityksestä, vaan päinvastoin siitä on alettu puhua yhä useammassa maassa ikään kuin uutena asiana.

Yhteiskunnan kiinnostus ruuan hygieniatasoon on kohtuullisen vanhaa perua. Kehitys on sillä sektorilla edennyt puhtaasta viranomaisvalvonnasta ruokaketjun toimijoiden omavalvonnan suuntaan. Tulevaisuudessa uskon viranomaisten tehtävänä olevan alan yritysten ja yrittäjien auttaminen toteuttamaan omavalvontansa moitteettomasti, mutta mahdollisimman vähin työ- ja byrokratiakustannuksin. Vastuun jakautuminen yritysten ja viranomaisten välillä on siis edelleen siirtymässä yritysten suuntaan. Tieto valvonnan suorittamisesta ja sen tuloksista siirtyy edelleen kuitenkin viranomaisrekistereihin ja se tapahtuu yhä enenevässä määrin automaattisesti, ilman ihmistyötä.

Ruuan entistä parempi jäljitettävyyden on myös merkittävä kehityssuunta. Ruuan ja siihen sisältyvien komponenttien jäljitettävyyden kattaa yhä enenevässä määrin tietoja tuotantotavoista, luomutuotanto mukaan luettuna, ympäristövaikutuksista, hiilijalanjäljestä, eettisyydestä, eläinten ja työntekijöiden kohtelusta, traditionaalista tuotantotavasta jne. Elintarvikkeita on alettu merkitä erilaisilla symboleilla, jotta kuluttaja saa nopeasti ja yksinkertaisesti tiedon mainituista seikoista. Kyseisiä alkuperä- ja tuotantotapamerkintöjä ovat muissa maissa tehneet mm. tuottajaryhmittymät, järjestöt, kauppa ja viranomaiset. Esimerkiksi UK:ssa on käytössä "Little Red Tractor"-merkintä, joka symboloi useita kestävään tuotantotapaan liitettäviä kriteereitä ja josta merkistä mekin olemme olleet kiinnostuneita. Merkkiviidakoon olisi hyvä saada selkeyttä, mutta alan eturyhmien moninaisuus on toistaiseksi vähintäänkin hidastanut kansallisen laatumerkin aikaansaamista. Myös äsken mainitsemieni ruuan alkuperään ja tuotantotapoihin liittyvien prosessien sertifiointi ja valvonta on siirtymässä yhä enemmän tuottajien ja alan toimijoiden omalle vastuulle. Tietystä mielessä se on myös heidän etunsa mukaista, sillä omavalvonta ja eräänlainen ryhmäkuri on usein parempi tae sille, ettei kukaan pilaa tuotteen hyvää mainetta, brändiä, kuin säädösten minimirajojen noudattamista koskeva viranomaisvalvonta.

Tuotannon ympäristöpalvelusten korvaamisperusteet ovat arvioni mukaan kehittymässä lähivuosina siihen suuntaan, että esimerkiksi valumia mitataan tilatasolla, miksei jopa viljelylohkotasolla. Tarvittava tekniikka on jo olemassa ja sen kustannukset ovat laskemassa. Nautaeläinten päästöjen mittaaminen lehmien röyhtäilystä on vielä kuitenkin ratkaisematta, vaikka Englannissa on kuulema jo hermeettisesti suljettuja eläinsuojia, joiden poistoilmasta filteroidaan typpioksiduulit ynnä muut haitalliset kaasut pois. Tekniikka on siis jo siihenkin kehitetty, mutta täytyy todeta, että kansalaisen silmissä niityllä käyskentelevä nauta näyttää ympäristöystävällisemmältä ja suotavammalta kuin umpiossa pidettävä lajitoverinsa.

EU:n kilpailusäännöksissä on perustamissopimuksesta lähtien ollut poikkeus maatalouden harjoittajien kilpailulliselle yhteistoiminnalle. Käsittääkseni ne säännökset koskevat kuitenkin tilannetta, jossa neuvotteluvoimaltaan vähäiset tuottajien yhteenliittymät ovat alakynnessä suuria

kauppaketjuja vastaan. Noiden säädösten tuoreuttaminen on nyt tullut ajankohtaiseksi sen jälkeen, kun vuosien 2007 ja 2008 rajut hintavaihtelut ajoivat viime kädessä tuottajat hankalaan asemaan. Raaka-aineiden hinnat putosivat ohimenneen hintapiikin jälkeen pohjalukemiin, mutta tuotantopanosten hintojen vastaavaa sopeutumista saatiin odottaa pari vuotta. On kuitenkin huomattava, että Suomen tuottajaomisteinen osuustoimintaliike turvaa kotieläintuotteiden osalta kohtuullisen hyvän neuvotteluvoiman keskittynyttä kauppaa vastaan, joten saamme jäädä odottamaan, missä määrin EU:n yhteiset päätökset tulevat koskemaan meidän markkinoitamme.

Ruuan terveellisyys on tietenkin yksi yhteiskunnallisen säätelyn päätavoitteista sen jälkeen, kun ruuan hygieeninen laatu on saatu hyvälle tasolle. Aika ajoin on meillä niin kuin muuallakin käyty keskustelua siitä, voitaisiinko epäterveitä ruuan komponentteja, kuten rasvaa ja sokeria verottaa ankarammalla veroasteella kuin ruuan muita osia. Olen itse suhtautunut tällaiseen mahdollisuuteen hyvin skeptisesti. Sehän tarkoittaisi eri elintarvikkeiden verosisällön porrastamista esimerkiksi sen mukaan, kuinka paljon tuote sisältää sokeria. Olen pitänyt tehtävää mahdottomana, mutta joudun ilmeisesti peruuttamaan ehdotonta kantaani, kun tietoja joidenkin EU-maiden vastaavista hankkeista on alkanut kantautua. Täytynee siis jäädä odottamaan, mitä asiassa tapahtuu.

Viimeisenä mainitsen huoltovarmuuden, mikä on tietenkin yhteiskunnallisen ohjauksen yksi perustavaa laatua olevista tavoitteista. Siinä tavoitteessa Suomi on yksi harvoista asiansa hyvin hoitaneista länsimaista. Olisiko siinä kuitenkin mahdollisuus edetä entistä enemmän hajautettuun suuntaan siten, että löytyisi maatiloja, jotka voisivat hoitaa varmuusvarastointitehtävää tyydyttävällä tavalla? Keskitetyn varastoinnin hyötyjen vastapainoksi hajautettu ratkaisu toisi mukanaan pienemmän haavoittuvuuden hyötyjä.